

การพัฒนาพฤติกรรมจริยธรรมทางการพยาบาล: ความไวทางจริยธรรม ETHICAL BEHAVIOR DEVELOPMENT OF NURSES: ETHICAL SENSITIVITY

อัญชัญ วัฒนะพันธ์ศักดิ์¹ และเสาวลักษณ์ ทรัพย์อาภรณ์²

Anchan Wattanapansak¹ and Saovaluck Sub-a-porn^{2*}

^{1,2}คณะพยาบาลศาสตร์ สถาบันการจัดการปัญญาภิวัฒน์

^{1,2}Faculty of Nursing, Panyapiwat Institute of Management

Received: December 18, 2023 / Revised: December 21, 2023 / Accepted: December 22, 2023

บทคัดย่อ

ความไวทางจริยธรรม (Ethical Sensitivity) คือความสามารถในการรับรู้ และการตีความเหตุการณ์ที่มีความเกี่ยวข้องกับประเด็นทางจริยธรรม พยาบาลเป็นอาชีพที่มีปฏิสัมพันธ์ทางวิชาชีพกับผู้ร่วมงานและผู้รับบริการ ด้วยความเคารพในศักดิ์ศรีและสิทธิมนุษยชน ยึดหลักคุณธรรมและความเสมอภาคในสังคม แต่จากการเปลี่ยนแปลงของสังคม ความก้าวหน้าทางเทคโนโลยีด้านข้อมูลข่าวสาร ตลอดจนภาระงานหนักของพยาบาลในการดูแลผู้รับบริการ ทำให้มีโอกาสเกิดข้อขัดแย้งในประเด็นทางจริยธรรมสูง วัตถุประสงค์ของบทความนี้เพื่อให้ข้อเสนอแนะแนวทางการพัฒนาทักษะความไวทางจริยธรรมการพยาบาล ซึ่งจะนำไปสู่การพัฒนาพฤติกรรมจริยธรรมการพยาบาลอย่างเหมาะสมตามจรรยาบรรณและมาตรฐานวิชาชีพ และเพื่อตอบสนองต่อปัญหาและความต้องการของผู้เกี่ยวข้องในทีมสุขภาพให้เกิดประโยชน์สูงสุด ทั้งด้านความปลอดภัยและด้านคุณภาพการปฏิบัติการพยาบาล

การแสดงพฤติกรรมทางจริยธรรม เป็นกระบวนการทางจิตวิทยาที่เกิดขึ้นอย่างต่อเนื่อง เริ่มต้นจากความไวทางจริยธรรมจะนำไปสู่การตัดสินใจเชิงจริยธรรม โดยอาศัยแรงจูงใจและคุณลักษณะทางจริยธรรม การพัฒนาทักษะความไวทางจริยธรรมโดยการปลูกฝังจิตสำนึกทางจริยธรรม ความสามารถในการรับรู้ทางจริยธรรม การเข้าใจมุมมองของบุคคลอื่น จะทำให้พยาบาลเกิดความตระหนักรู้ที่มีความรู้สึกรับผิดชอบทางวิชาชีพ และความต้องการที่จะช่วยเหลือในสิ่งที่เป็นประโยชน์ต่อผู้รับบริการ จึงเป็นจุดเริ่มต้นของการพัฒนาพฤติกรรมจริยธรรมทางการพยาบาลในการดูแลผู้รับบริการ

คำสำคัญ: ความไวทางจริยธรรม, พฤติกรรมจริยธรรมทางการพยาบาล

Abstract

Ethical sensitivity is the ability to recognize and interpret situations involving ethical issues. Nursing is a profession that involves professional interactions with colleagues and clients, with respect for dignity and human rights by adhere to the principles of morality and equality in society. From, social changes, advance in information technology, and the heavy workload of nurses in caring for clients create a high chance of conflict in ethical issues. This article aim to provide guidelines for developing ethical sensitivity skills in nursing that will lead to appropriate

nursing ethical behavior according to the code of ethics and professional standard, and to respond to problems and needs of those involved in the healthcare team to get the most benefit both safety and quality of nursing work.

Ethical behavior is a psychological process that occurs continuously. It starts with ethical sensitivity. It will lead to ethical decision-making. By relying on moral motivation and characteristics, developing ethical sensitivity skill by cultivating ethical consciousness, ethical awareness ability, and understanding another person's perspective will make nurse aware and profession responsibility, and desire to help in things that benefit the clients. Therefore, it is the starting point for developing ethical nursing behavior in caring for clients.

Keywords: Ethical Sensitivity, Ethical Behavior

บทนำ

วิชาชีพพยาบาลเป็นวิชาชีพที่ให้บริการทางด้านสาธารณสุข ที่มีบทบาทการปฏิบัติงานโดยตรงกับผู้รับบริการ ในการดูแลและการช่วยเหลือเมื่อมีการเจ็บป่วย การฟื้นฟูสุขภาพ การส่งเสริมสุขภาพ และการป้องกันโรค ปัจจุบันมีการพัฒนาทางด้านวิทยาศาสตร์และเทคโนโลยี เครื่องมืออุปกรณ์ทางด้านการแพทย์ที่ใช้ในการวินิจฉัยรักษาโรคที่สะดวกและทันสมัย ส่งผลให้การรักษามีประสิทธิภาพมากขึ้น ทำให้ผู้ป่วยมีอายุที่ยืนยาวขึ้น ประกอบกับการเข้าถึงเทคโนโลยีสารสนเทศทางด้านข่าวสารและข้อมูลสุขภาพมีความรวดเร็วมากขึ้น ทำให้ประชาชนมีความรู้ด้านสุขภาพ และผู้รับบริการตระหนักถึงสิทธิของตนเอง นอกเหนือจากความรู้ ความสามารถทางวิชาชีพแล้ว การปฏิบัติการพยาบาลด้วยหลักคุณธรรม จริยธรรม และยึดมั่นตามกฎหมายแห่งวิชาชีพในการปฏิบัติการพยาบาล (Janthamungkhun et al., 2019) จึงเป็นสิ่งที่ผู้รับบริการและสังคมคาดหวังจากการให้บริการทางการพยาบาล

ความคาดหวังดังกล่าวทำให้พยาบาลถูกร้องเรียน เนื่องจากคุณภาพบริการไม่เป็นไปตามที่ผู้รับบริการคาดหวัง (Berry, 2009) จากข้อมูลการร้องเรียนของสภาการพยาบาล ในปี พ.ศ. 2555 ถึง พ.ศ. 2562 พบว่ามีข้อร้องเรียนจากผู้รับบริการ จำแนกได้

2 ประเด็นสำคัญ คือ 1) เรื่องส่วนตัวอันเป็นเหตุให้เสื่อมเสียเกียรติศักดิ์แห่งวิชาชีพ และ 2) พฤติกรรมในการประกอบวิชาชีพ ด้วยการก้าวล่วงวิชาชีพเวชกรรม พบมากถึงร้อยละ 94 โดยประเด็นการก้าวล่วงวิชาชีพเวชกรรม มี 3 ประการคือ ความรู้เรื่องกฎหมายที่เกี่ยวข้องกับการประกอบวิชาชีพไม่เพียงพอ ไม่ปฏิบัติตามจรรยาบรรณวิชาชีพการพยาบาลและผดุงครรภ์ และการพยาบาลไม่เป็นไปตามมาตรฐานการพยาบาล (Thailand Nursing and Midwifery Council, 2021) ซึ่งสอดคล้องกับการศึกษาเรื่องจริยธรรมในวิชาชีพพยาบาล พบประเด็นปัญหาจริยธรรมหลายประการ เช่น ปัญหาพฤติกรรมบริการที่ไม่เหมาะสม การใช้วาจาที่ไม่สุภาพ เสียงดัง ไม่ให้เกียรติผู้ป่วย การไม่สนใจผู้ป่วย และขาดความเอื้ออาทรในการปฏิบัติการพยาบาล ตลอดจนการใช้เทคโนโลยีไม่เหมาะสม ก่อให้เกิดผลกระทบต่อองค์กร ทำให้โรงพยาบาลเสียชื่อเสียง ถูกฟ้องร้องและเสียค่าใช้จ่ายในการตอบแทนความผิดพลาดที่เกิดขึ้น และส่งผลกระทบต่อผู้ประกอบวิชาชีพ ทำให้เกิดความไม่ไว้วางใจจากผู้รับบริการ ตลอดจนขาดความน่าเชื่อถือในการให้การพยาบาล (Arpanantikul et al., 2557)

จากการศึกษาของ Chandathong (2011) เรื่องประสบการณ์การถูกร้องเรียนพฤติกรรมบริการของพยาบาลวิชาชีพพบว่า สาเหตุของการถูกร้องเรียน

พฤติกรรมบริการเกิดขึ้นได้ในประเด็นดังต่อไปนี้ ได้แก่ เกิดจากการใช้น้ำเสียงและลักษณะคำพูดของพยาบาล ตีต่อผู้ป่วยและญาติที่ทำให้ผู้ป่วยเกิดความไม่พึงพอใจ ผู้ป่วยและญาติมีความเข้าใจผิดต่อความช่วยเหลือที่ได้รับจากพยาบาล ภาระงานของพยาบาลมีมาก การได้รับการบริการไม่สอดคล้องกับความคาดหวังของผู้ใช้บริการ การถูกยุยงส่งเสริมให้เกิดข้อร้องเรียนจากบุคคลรอบข้างของผู้ใช้บริการ และการละเลยต่อการปฏิบัติตามมาตรฐานการรักษายาบาล ส่วนความรู้สึที่เกิดขึ้นจากการถูกร้องเรียนพฤติกรรมบริการพบว่า พยาบาลที่ถูกร้องเรียนจะเกิดความรู้สึกเป็นทุกข์และคับข้องใจเมื่อรับทราบการถูกร้องเรียน เกิดความรู้สึกเครียดและไม่มีความสุขขณะถูกดำเนินการพิจารณา และมีความรู้สึกดีใจและโล่งใจภายหลังแล้วปัญหาสิ้นสุดลง ปัญหาดังกล่าวสะท้อนถึงพฤติกรรมจริยธรรมทางการพยาบาล เนื่องจากการปฏิบัติงานพยาบาลเป็นการทำงานในระบบสุขภาพที่ซับซ้อนจึงอาจเผชิญกับสถานการณ์ความขัดแย้งหรือปัญหาจริยธรรมได้ตลอดเวลา พยาบาลจึงจำเป็นต้องมีความไวทางจริยธรรมในการรับรู้ปัญหา การตีความสถานการณ์เพื่อระบุประเด็นทางจริยธรรม และตอบสนองต่อปัญหาและความต้องการของผู้ที่เกี่ยวข้องหรือมีส่วนได้ส่วนเสียได้อย่างเหมาะสม ดังนั้นการพัฒนาพฤติกรรมจริยธรรมดังกล่าวจึงมีความสำคัญสำหรับพยาบาลวิชาชีพอย่างมาก

จริยธรรมทางการพยาบาลและความไวทางจริยธรรม

การพยาบาลเป็นวิชาชีพที่พัฒนามาจากความสำนึกทางจริยธรรมที่มนุษย์มีต่อกัน เป็นวิชาชีพที่กระทำโดยตรงต่อชีวิตมนุษย์ เพื่อตอบสนองความต้องการของบุคคลเพื่อให้ดำรงไว้ซึ่งภาวะสุขภาพทางกายและจิต สังคม วัฒนธรรม โดยคำนึงถึงหลักสิทธิมนุษยชนของบุคคล ดังที่ฟลอเรนซ์ไนติงเกล (Florence Nightingale) กล่าวว่า “Nursing is one of the fine arts: I had almost said, the finest of fine arts” (Florence Nightingale as cited in Intharat, 2014)

ลักษณะของ Fine Arts ประกอบด้วย ต้องอุทิศตน มีการเตรียมความรู้มาเป็นอย่างดี พร้อมทั้งจะให้การพยาบาล เข้าใจ และรู้จักผู้ป่วยทั้งด้านร่างกายและจิตใจ มีจิตวิญญาณของการพยาบาล ดังนั้นจริยธรรมจึงเป็นเนื้อแท้ของวิชาชีพทางการพยาบาล หากกล่าวถึงการพยาบาลจะต้องกล่าวถึงจริยธรรมด้วยเสมอ

จริยธรรมเป็นหลักการที่มีความเกี่ยวข้องกับการประพฤติตน ปฏิบัติในสิ่งที่ดีงามของบุคคล ทั้งทางด้านร่างกาย วาจา จิตใจ รวมถึงพฤติกรรมการแสดงออก โดยมีพื้นฐานมาจากค่านิยม ประเพณี วัฒนธรรม ศีลธรรมจรรยา และกฎหมายของบุคคลในสังคม (Siwalee, 2012) เพื่อให้บุคคลสามารถแสดงออกในสิ่งที่ดีงาม ถูกต้องเหมาะสมและมีหลักการอันเป็นที่ยอมรับของสังคม ซึ่งถือเป็นระเบียบข้อบังคับที่สมาชิกทุกคนในแต่ละวิชาชีพต้องยึดถือและนำไปปฏิบัติตามโดยเคร่งครัด เพื่อธำรงไว้ซึ่งจรรยาบรรณแห่งวิชาชีพของตนเอง (Hongladarom, 2018) ทั้งนี้วิชาชีพพยาบาลได้มีการกำหนดจรรยาบรรณของวิชาชีพขึ้นโดยสมาคมพยาบาลแห่งประเทศไทย ฉบับแรกเมื่อปี พ.ศ. 2528 และได้มีการปรับปรุงใหม่ในปี พ.ศ. 2546 เพื่อให้เกิดความสอดคล้องกับสถานการณ์ในยุคปัจจุบันที่มีการเปลี่ยนแปลงไป โดยหลักจริยธรรมและจรรยาบรรณวิชาชีพถือเป็นมาตรฐานความประพฤติที่พยาบาลทุกคนพึงปฏิบัติ โดยมีจุดมุ่งหมายเพื่อให้พยาบาลปฏิบัติหน้าที่ด้วยความตระหนักในคุณค่าและศักดิ์ศรี ตลอดจนสิทธิมนุษยชนของผู้ป่วยหรือผู้รับบริการ เป็นตัวช่วยควบคุมให้พยาบาลทำงานอย่างมีคุณภาพ ตอบสนองความต้องการของผู้ป่วยและให้ผู้ป่วยมีความปลอดภัยมากยิ่งขึ้น ขณะเดียวกันยังคงรักษามาตรฐานในการประกอบวิชาชีพและดำรงไว้ซึ่งสิทธิอันชอบธรรมในการประกอบวิชาชีพของตน (Chinwanno, 2015) และเพื่อที่จะได้ดำรงไว้ซึ่งจริยธรรมทางการพยาบาล พยาบาลจึงควรฝึกทักษะเรื่องของความไวทางจริยธรรม เพราะถ้าพยาบาลไม่สามารถตีความว่าสถานการณ์ที่เกิดขึ้นนั้นมีประเด็นทางจริยธรรมหรือไม่ ก็จะส่งผลให้ขาดการ

แก้ไขปัญหาด้านจริยธรรมที่เหมาะสม และไม่เกิดพฤติกรรมจริยธรรมที่พึงประสงค์ (Robichaux, 2012) สอดคล้องกับงานวิจัยของ Thongjam (2021) ที่ศึกษาสภาพปัญหาของพฤติกรรมเชิงจริยธรรมของพยาบาลวิชาชีพพบว่า ผู้ป่วยและพยาบาลสะท้อนประเด็นปัญหาอุปสรรคในการพัฒนาพฤติกรรมจริยธรรมของพยาบาลวิชาชีพ ดังนี้ 1) การขาดความรู้และทักษะด้านจริยธรรมวิชาชีพ 2) การปฏิบัติกรพยาบาลด้านจริยธรรมไม่เป็นแนวทางเดียวกัน 3) การมีทัศนคติที่ไม่เหมาะสมด้านจริยธรรม และ 4) สิ่งแวดล้อมไม่เอื้อต่อการปฏิบัติด้านจริยธรรม สำหรับรูปแบบส่งเสริมพฤติกรรมเชิงจริยธรรมของพยาบาลวิชาชีพ ประกอบด้วย 4 แนวทาง คือ 1) การสร้างระบบและกลไกเพื่อส่งเสริมให้พยาบาลมีพฤติกรรมเชิงจริยธรรม 2) การพัฒนาความรู้และทักษะทางจริยธรรมของพยาบาล 3) การปรับเปลี่ยนทัศนคติของพยาบาลวิชาชีพ และ 4) การสร้างสิ่งแวดล้อมที่เอื้อต่อพฤติกรรมเชิงจริยธรรม

ความสามารถในการตัดสินใจเชิงจริยธรรมนั้นขึ้นอยู่กับความไวทางจริยธรรม (Ethical Sensitivity) และการใช้เหตุผลเชิงจริยธรรม (Ethical Reasoning) ของบุคคลนั้น ๆ และยังเป็นส่วนประกอบหนึ่งที่สำคัญของพฤติกรรมทางจริยธรรม Rest (1989) กล่าวว่า การกระทำพฤติกรรมทางจริยธรรม ประกอบด้วย กระบวนการทางจิตวิทยาที่เกิดขึ้นอย่างต่อเนื่อง ได้แก่ 1) ความไวทางจริยธรรม 2) การตัดสินใจเชิงจริยธรรม 3) แรงจูงใจทางจริยธรรม และ 4) คุณลักษณะทางจริยธรรม ความไวทางจริยธรรม ซึ่งกระบวนการนี้เป็นความสามารถในการรับรู้ว่าสถานการณ์ที่เกิดขึ้นนั้น มีข้อขัดแย้งหรือปัญหาทางจริยธรรมหรือไม่ นอกจากนี้ยังเป็นขั้นตอนแรกนำไปสู่การตัดสินใจเพื่อแก้ไขปัญหาจริยธรรมต่อไป

ความหมายของความไวทางจริยธรรม

Rest (1989) ได้ให้คำจำกัดความ “ความไวทางจริยธรรม (Ethical Sensitivity)” ว่าเป็น การรับรู้ (Perception) ประเด็นทางจริยธรรมเกิดขึ้น และ

การตีความ (Interpretation) สถานการณ์และการกระทำต่าง ๆ ที่ปรากฏในสถานการณ์ว่ามีผลกระทบต่อนตนเองและผู้อื่นอย่างไร อาจเป็นการคาดการณ์ล่วงหน้าว่าสถานการณ์ที่เป็นอยู่ในขณะนั้น จะนำไปสู่เหตุการณ์อะไรต่อไป ความไวทางจริยธรรมเป็นทั้งกระบวนการของการรู้ (Cognitive Process) ซึ่งได้แก่ การประเมินและการตีความ และการกระตุ้นทางอารมณ์ความรู้สึก (Affective Arousal) เช่น ความเห็นอกเห็นใจ ความโกรธ ความไม่พอใจ รวมทั้งการพิจารณาจากมุมมองที่แตกต่างทางเศรษฐกิจ วัฒนธรรมและสังคม มุมมองด้านกฎหมาย ระเบียบข้อบังคับขององค์กร จรรยาบรรณ และมาตรฐานวิชาชีพ (Rest, 1989) ดังนั้นผู้ประกอบการวิชาชีพที่มีความไวทางจริยธรรมจะต้องสามารถรับรู้และตีความสิ่งบ่งบอก (Clues) ทั้งจากคำพูด อากัปกิริยา และพฤติกรรมต่าง ๆ เพื่อระบุความต้องการของผู้รับบริการ สิ่งที่มีอิทธิพลต่อความไวทางจริยธรรมของบุคคล ได้แก่ เชื้อชาติ เพศ ความเชื่อทางจิตวิญญาณ รสนิยมทางเพศ วัฒนธรรม ศาสนา การศึกษา และอายุ เป็นต้น (Indhraratana, 2014) สอดคล้องกับการศึกษาของ Yudee et al. (2003) ที่พบว่าความไวต่อประเด็นจริยธรรมมีความสำคัญกับพยาบาลทุกคน เพราะเกี่ยวข้องกับการตัดสินใจเชิงจริยธรรมในการดูแลผู้ป่วย ส่วนการใช้เหตุผลจริยธรรมเป็นความสามารถในการตัดสินใจว่าควรทำอะไรในสถานการณ์นั้น ๆ เป็นกระบวนการของความคิดที่จะอธิบายเหตุผลของการตัดสินใจในประเด็นขัดแย้งทางจริยธรรม

องค์ประกอบของความไวทางจริยธรรม

จากการทบทวนวรรณกรรม พบองค์ประกอบของความไวทางจริยธรรม ดังนี้

1) ด้านการรับรู้ (Perception) เป็นการรับรู้ทางจริยธรรมคือ การรับรู้และการตีความอย่างถูกต้องว่ามีประเด็นด้านจริยธรรมเกิดขึ้นจากสิ่งบ่งบอก (Cues) ต่าง ๆ ที่พบในสถานการณ์นั้น ๆ บุคคลอาจมีการรับรู้ประเด็นทางจริยธรรมจากสิ่งบ่งบอก เช่น คำพูด ภาษากาย หรือพฤติกรรม แต่ความไวรับต่อ

สิ่งบ่งบอกดังกล่าวอาจมีความแตกต่างกันในแต่ละบุคคล สิ่งที่ควรสังเกตและตีความ ได้แก่ พฤติกรรม คำพูด คำถาม การตั้งข้อสงสัย การรับรู้ภาวะสุขภาพ ความรู้เกี่ยวกับสาเหตุและการป้องกันโรค ความเชื่อและความไว้วางใจในผู้ประกอบวิชาชีพ

2) ด้านอารมณ์และความรู้สึก (Emotions and Affection/Feelings) หมายถึง อารมณ์และความรู้สึกที่กระตุ้นการรับรู้ทางจริยธรรม รวมทั้งความเอื้ออาทร ความเมตตา ความต้องการที่จะช่วยเหลือหรือทำในสิ่งที่ดีและเป็นประโยชน์สูงสุดต่อตัวผู้ป่วย สิ่งเหล่านี้ทำให้พยาบาลเกิดความเข้าใจและเห็นอกเห็นใจผู้ป่วย เกิดความตระหนัก เกี่ยวกับพันธกิจทางจริยธรรม จรรยาบรรณวิชาชีพและความรับผิดชอบในสถานการณ์นั้น

คุณลักษณะความไวทางจริยธรรมในการปฏิบัติวิชาชีพ

จากการทบทวนวรรณกรรมในผู้ประกอบวิชาชีพพบว่า ความไวทางจริยธรรมในการปฏิบัติวิชาชีพมีการพัฒนาขึ้นในบริบทของความสัมพันธ์ระหว่างผู้ประกอบวิชาชีพและผู้รับบริการในสถานการณ์ที่มีความไม่แน่นอน (Uncertainty) โดยเฉพาะในกลุ่มผู้รับบริการที่เปราะบาง ประสบกับความทุกข์ยาก และต้องการความช่วยเหลือ ส่งผลให้ผู้ประกอบวิชาชีพเกิดความรู้สึกรับผิดชอบในการให้ความช่วยเหลือต่อผู้รับบริการนั้น (Weaver et al., 2008) โดยคุณลักษณะสำคัญของความไวทางจริยธรรมในผู้ประกอบวิชาชีพ (Abdou et al., 2010; Weaver et al., 2008) ประกอบด้วย

1) ความสัมพันธ์ระหว่างบุคคล เป็นการสร้างความเชื่อถือ และไว้วางใจและการตอบสนองต่อความต้องการของผู้รับบริการ

2) การรับรู้ประเด็นทางจริยธรรม เป็นความเข้าใจเกี่ยวกับสถานการณ์ โดยใช้ความรู้เชิงวิชาการ จรรยาบรรณวิชาชีพ และประสบการณ์ที่ผ่านมาในอดีต

3) การมีจิตสำนึกทางจริยธรรมและอารมณ์ความรู้สึกที่มีต่อสถานการณ์นั้น เช่น ความเห็นอกเห็นใจ ความรู้สึกเข้าใจผู้รับบริการ

4) ความรู้สึกรับผิดชอบทางวิชาชีพและความต้องการที่จะช่วยเหลือในสิ่งที่เป็ประโยชน์ต่อผู้รับบริการ การแสวงหาทางเลือกที่จะกระทำ เพื่อตอบสนองความต้องการและปัญหาของผู้รับบริการ การคาดการณ์ผลที่จะเกิดตามมาในแต่ละทางเลือก และความกล้าหาญในการตัดสินใจ กระทำการเพื่อแก้ไขปัญหาและรับผิดชอบต่อผลที่จะตามมาจากการกระทำนั้น เพื่อให้ผู้รับบริการสามารถแก้ไขปัญหาเกิดความพึงพอใจและเกิดความสุขสบายจากบริการที่ได้รับ

5) การเคารพเอกลัทธิ (Autonomy) ในการตัดสินใจของผู้รับบริการ กับการป้องกันอันตรายที่อาจเกิดขึ้นจากการตัดสินใจเรื่องนั้น

จากที่กล่าวมาข้างต้นจะเห็นได้ว่า ความไวทางจริยธรรมทางการพยาบาลคือ ความสามารถในการรับรู้และการตีความสถานการณ์ของพยาบาล จากเหตุการณ์ที่เกิดจากความสัมพันธ์ระหว่างบุคคล โดยการวิเคราะห์สิ่งบ่งบอก (Cues) ในสถานการณ์นั้น ๆ ว่ามีผลกระทบต่อตนเองและผู้อื่นอย่างไร สิ่งเหล่านี้ทำให้เกิดความเข้าใจและเห็นอกเห็นใจผู้รับบริการ เกิดความตระหนักและกระตุ้นจิตสำนึกทางจริยธรรมนำไปสู่การตัดสินใจแสวงหาทางเลือกในการปฏิบัติการพยาบาล เพื่อให้ผู้รับบริการเกิดความพึงพอใจและไว้วางใจในผู้ประกอบวิชาชีพ ซึ่งความไวทางจริยธรรมทางการพยาบาลสามารถสร้างและพัฒนาได้ บทความนี้ผู้เขียนได้ทบทวนวรรณกรรมเพื่อเสนอแนวทางการพัฒนาทักษะความไวทางจริยธรรมการพยาบาล ซึ่งจะไปสู่การพัฒนาพฤติกรรมจริยธรรมการพยาบาลอย่างเหมาะสมตามจรรยาบรรณและมาตรฐานวิชาชีพ

แนวทางการพัฒนาทักษะความไวทางจริยธรรมการพยาบาล

ความไวทางจริยธรรมเป็นสิ่งที่เรียนรู้ผ่านประสบการณ์และการมีต้นแบบที่เหมาะสม ทักษะที่ควรพัฒนาเพื่อเสริมสร้างความไวทางจริยธรรม (Robichaux, 2012; Narvaez et al., 2011; Indhraratana, 2014) มีดังนี้

1) ความสามารถในการรับรู้ทางจริยธรรม คือ การรวบรวมข้อมูล วิเคราะห์ และตีความข้อมูลที่เกี่ยวข้องกับประเด็นทางจริยธรรมในสถานการณ์นั้น ๆ ให้มากที่สุด เช่น บุคคลที่มีส่วนเกี่ยวข้องกับบุคคลที่ได้รับผลดีผลเสียจากสถานการณ์ ความเชื่อและค่านิยมของผู้ที่มีส่วนเกี่ยวข้อง ข้อมูลด้านสุขภาพและด้านเศรษฐกิจสังคม กฎหมายและนโยบายที่เกี่ยวข้อง รวมทั้งมุมมองของฝ่ายผู้ให้บริการและผู้รับบริการที่มีต่อสถานการณ์

2) ทักษะทางอารมณ์/ความฉลาดทางอารมณ์ เป็นความสามารถในการระบุความต้องการและความรู้สึกของตนเองและผู้อื่นจากการอ่านการแสดงออกทางอารมณ์ของผู้อื่น เช่น สังเกตได้ว่าผู้อื่นกำลังต้องการความช่วยเหลือที่เกิดความขัดแย้งทางจริยธรรม จากการสื่อสารด้วยวาจา การแสดงสีหน้า ภาษากาย ภาษาเขียน หรือสื่ออื่น ๆ รวมทั้งสามารถแสดงออกและสื่อสารเพื่อตอบสนองต่ออารมณ์ของผู้อื่นได้อย่างเหมาะสม

3) การเข้าใจมุมมองของบุคคลอื่น เป็นความสามารถในการค้นหามุมมองที่หลากหลายของสถานการณ์ เพื่อเพิ่มความตระหนักต่อความต้องการของบุคคลอื่น โดยการตรวจสอบปฏิกิริยาตนเองที่มีต่อผู้ป่วย เพื่อทำความเข้าใจในบริบทต่าง ๆ ที่เกี่ยวกับปัญหาจากมุมมองของทั้งผู้ป่วย ครอบครัว พยาบาล แพทย์ รวมถึงบุคลากรในทีมสุขภาพอื่น ๆ เพื่อให้เกิดความเข้าใจและเห็นอกเห็นใจผู้อื่นมากขึ้น

4) การสร้างความสัมพันธ์และความไว้วางใจ พยาบาลต้องสร้างสัมพันธ์ภาพกับผู้ป่วย ประเมินความต้องการของผู้ป่วยและครอบครัว ระบุปัญหา

และสมมติตนเองว่า ถ้าอยู่ในสถานะของผู้ป่วยจะทำเช่นไรและหาวิธีการที่จะตอบสนองต่อความต้องการของผู้ป่วยแต่ละรายอย่างเหมาะสม โดยเฉพาะผู้ป่วยที่เป็นกลุ่มเปราะบางพยาบาลต้องมีปฏิสัมพันธ์หรือรักษาการติดต่อกับผู้รับบริการอย่างต่อเนื่องเพื่อให้เข้าใจปัญหาและความต้องการของผู้รับบริการได้อย่างลึกซึ้ง

5) ทักษะพหุวัฒนธรรมคือ ความสามารถในการทำงานในบริบทที่แตกต่างและหลากหลาย การตระหนักและเข้าใจเกี่ยวกับความแตกต่างระหว่างบุคคล การเรียนรู้ว่าจะตอบสนองอย่างไรต่อความคิดเห็น มุมมอง ค่านิยม และวัฒนธรรมที่ต่างกันเพื่อที่จะสามารถแก้ไขความขัดแย้งด้านจริยธรรม และสร้างสัมพันธภาพที่ดีกับผู้รับบริการและเพื่อนร่วมงาน

6) การควบคุมอคติทางสังคม ทักษะนี้พัฒนาได้โดยการทบทวนและสะท้อนความคิดเกี่ยวกับการแสดงออก และคำพูดของตนเองที่เคยมีต่ออคติทางสังคมต่าง ๆ เช่น รสนิยมทางเพศ ความเชื่อทางศาสนา วัฒนธรรม หรือความคิดเห็นทางการเมือง พยาบาลต้องมีจิตใจที่เปิดกว้างเพื่อเรียนรู้ผู้อื่น ควบคุมอคติอารมณ์ หรือความคิดด้านลบ เพื่อส่งเสริมให้เกิดการเคารพความคิดเห็นและสิทธิส่วนบุคคลของผู้อื่นและให้บริการสุขภาพอย่างเท่าเทียม

7) การปลูกฝังจิตสำนึกทางจริยธรรม ความเมตตา และความเอื้ออาทร ค่านิยมสำคัญของวิชาชีพพยาบาลสามารถพัฒนาได้ด้วยการปลูกฝังจากการส่งเสริมให้เกิดความไวจริยธรรมคือ การตระหนักถึงคุณค่าและศักดิ์ศรีของผู้รับบริการ การประกอบวิชาชีพด้วยความเมตตากรุณาและเอื้ออาทร เคารพในคุณค่าของชีวิต เพื่อให้บรรลุเป้าหมายของการดูแล คือ สุขภาวะที่ดี ลดความทุกข์ ทรมาน และเพื่อความผาสุกของเพื่อนมนุษย์ รวมทั้งการเสริมสร้างทัศนคติที่ดีควบคู่ไปกับการให้ความรู้เกี่ยวกับหลักการทางจริยธรรม ทักษะการให้เหตุผลทางจริยธรรม จรรยาบรรณวิชาชีพ และความรับผิดชอบทางวิชาชีพ

8) ความกล้าหาญทางจริยธรรม เป็นทักษะความสามารถของบุคคลที่มีความกล้าหาญทางจริยธรรมจะยืนหยัดอยู่บนความถูกต้องด้านจริยธรรมโดยไม่ถูกผู้กดขี่หรือหัวหน้าใจต่ออุปสรรคที่มาจากอำนาจเหนือกว่าหรือค่านิยมที่ขัดแย้งอื่น ๆ เช่น กฎระเบียบหรือนโยบายของหน่วยงาน สามารถตัดสินใจกระทำสิ่งที่เป็ประโยชน์สูงสุดต่อผู้ป่วย และยอมรับผลที่ตามมาจากการกระทำนั้นได้

การพัฒนาทักษะความไวทางจริยธรรมพัฒนาได้โดยการจัดกิจกรรมส่งเสริมพฤติกรรมจริยธรรมองค์กรพยาบาลส่วนใหญ่จัดทำแนวปฏิบัติด้านจริยธรรมและมีดำเนินการอย่างต่อเนื่องตามแนวทางการปฏิบัติของสภาการพยาบาล ได้แก่ แนวทางการพิทักษ์สิทธิของผู้ป่วย แนวทางการเคารพเอกลักษณ์ของผู้ป่วย แนวทางการปกปิดความลับของผู้ป่วย และแนวทางการบอกความจริงที่เป็นข่าวร้ายเพื่อให้องค์กรพยาบาลนำไปใช้ในการพัฒนาแนวปฏิบัติทางจริยธรรมที่สอดคล้องกับบริบทและประเพณีของผู้รับบริการ การจัดกิจกรรมประชุมอภิปรายประเด็นจริยธรรมจากเหตุการณ์ที่เกิดขึ้นขณะปฏิบัติการพยาบาล ตลอดจนการตรวจเยี่ยมเชิงจริยธรรม รวมถึงการสะท้อนคิดทางจริยธรรม เป็นต้น

บทสรุป

จากที่กล่าวมาแล้วข้างต้น จะเห็นได้ว่าจริยธรรมในการปฏิบัติการพยาบาลเป็นสิ่งสำคัญสำหรับการให้บริการพยาบาล ซึ่งการแสดงพฤติกรรมทางจริยธรรมเป็นกระบวนการทางจิตวิทยาที่เกิดขึ้นอย่างต่อเนื่อง เริ่มต้นจากความไวทางจริยธรรมจะนำไปสู่การตัดสินใจเชิงจริยธรรมโดยอาศัยแรงจูงใจและคุณลักษณะทางจริยธรรม การพัฒนาทักษะความไวทางจริยธรรมจึงเป็นจุดเริ่มต้นของการพัฒนาพฤติกรรมจริยธรรมทางการพยาบาลในการดูแลผู้รับบริการ โดยการปลูกฝังจิตสำนึกทางจริยธรรม ความเมตตา และความเอื้ออาทร ค่านิยมสำคัญของวิชาชีพพยาบาล ความกล้าหาญทางจริยธรรม ตลอดจนความสามารถในการรับรู้ทางจริยธรรม การเข้าใจมุมมองของบุคคลอื่น การควบคุมอคติทางสังคม การสร้างความสัมพันธ์และความไว้วางใจแก่ผู้รับบริการ ตลอดจนทักษะการปฏิบัติการพยาบาลพหุวัฒนธรรม จะทำให้พยาบาลเกิดความตระหนักมีความรู้สึกรับผิดชอบทางวิชาชีพ และความต้องการที่จะช่วยเหลือในสิ่งที่เป็นประโยชน์ต่อผู้รับบริการ สิ่งเหล่านี้จะช่วยให้การปฏิบัติการพยาบาลมีคุณภาพ มีความปลอดภัย ลดความขัดแย้งทางจริยธรรมทั้งในสหสาขาวิชาชีพและผู้รับบริการได้

References

- Abdou, H. D., Baddar, F. M., & Alkorashy, H. A. (2010). The relationship between work environment and moral sensitivity among the nursing faculty assistants. *World Applied Sciences Journal*, 11(11), 1375-1387.
- Aphiwan, K. (2004). *Ethics nursing quality*. Unity and Progressive Solution. [in Thai]
- Arpanantikul, M., Prapaipanich, W., Senadisai, S., & Orathai, P. (2014) . Ethics in nursing practice of Thai nurses according to the perception of nursing administrators. *The Journal of Thailand Nursing and Midwifery Council*, 29(2), 5-20. [in Thai]
- Berry, A. J. (2009). Nurse practitioner/patient communication styles in clinical practice. *Journal for Nurse Practitioners*, 5(7), 508-514.
- Chandathong, B. (2011). *Experiences of having patient complaints on service behaviors of professional nurses* [Master's thesis]. Chulalongkorn University. [in Thai]

- Chinwanno, W. (2015). *Professional ethics*. Mahidol University Press. [in Thai]
- Hongladarom, T. (2018). *Professional ethics and ethical*. http://www.stc.arts.chula.ac.th/Publications/files/Professional_ethics [in Thai]
- Indhraratana, A. (2014). Ethical sensitivity: Concept and application for teaching in nursing. *Journal of The Royal Thai Army Nurses*, 15(2), 141-147. [in Thai]
- Janthamungkhun, J., Rachabootr, N., Tangpant, C., Siangphrao, K., & Trakunkarn, K. (2019). Development of a morality, ethics and nursing laws competency test for nursing students. *Academic Journal of Phetchaburi Rajabhat University*, 9(2), 132-143. [in Thai]
- Narvaez, D., Endicott, L., Bock, T., & Mitchell, M. (2011). *Ethical sensitivity activity booklet*. <https://cee.nd.edu/curriculum/documents/actbklt1.pdf>
- Rest, J. R. (1989). *Moral development: Advances in research and theory* (5th ed.). Praeger.
- Robichaux, C. (2012). Developing ethical skills: From sensitivity to action. *Critical Care Nurse*, 32(2), 65-71.
- Sirilai, S. (2012). *Ethics for nurses*. Chulalongkorn University Press. [in Thai]
- Thailand Nursing and Midwifery Council. (2021). *Annual report 2021 Thailand Nursing and Midwifery Council*. <https://www.tnmc.or.th/images/userfiles/files/TNMC%20Annual%20Report%202021.pdf> [in Thai]
- Thongjam, R. (2021). *Ethical behavior development of professional nurses* [Doctoral dissertation] Mahachulalongkornrajavidyalaya University. [in Thai]
- Weaver, K. (2007). Ethical sensitivity: State of knowledge and needs for further research. *Nursing Ethics*, 14(2), 141-155.
- Weaver, K., Morse, J., & Mitcham, C. (2008). Ethical sensitivity in professional practice: Concept analysis. *Journal of Advance Nursing*, 62(5), 607-618.
- Yudee, S. (2003). *Nurses' ethical decision making in providing care for critically ill patients in southern Thailand* [Master's thesis]. Prince of Songkla University. <http://kb.psu.ac.th/psukb/handle/2553/1688> [in Thai]